

**FRIVILLIGHET
NORGE**

Rapport:

Sivilsamfunnets bidrag i flyktnings situasjonen

Sivilsamfunnets bidrag i flyktnings situasjonen

Som følge av den akutte flyktnings situasjonen høsten 2015 oppstod en rekke spontane initiativ, både innenfor og utenfor de etablerte frivillige organisasjonene i Norge. Hensikten med denne rapporten er å dokumentere hvordan de frivillige organisasjonene bidro, og hvilke forbedringspunkter som er nødvendige for å møte lignende situasjoner i fremtiden.

De frivillige organisasjonene bidro med å møte umiddelbare humanitære behov, så vel som sosiale og kulturelle behov. Samtidig opplevde de frivillige aktørene at det var vanskelig å slippe til, at ansvarsdelingen var uklar og at det var en stor pågang av frivillige. En betydelig del av innsatsen var også knyttet til innsamling og samarbeid med partnere i Sør-Europa. Denne rapporten tar kun for seg erfaringene organisasjonene gjorde seg i Norge.

Rapporten er basert på en spørreundersøkelse blant Frivillighet Norges medlemsorganisasjoner gjennomført i september og oktober 2016, fokusgruppe i Frivillighet Norges Forum for inkludering, samt intervjuer med personer i et utvalg av organisasjonene som bidro.

Rapportens hovedfunn er at frivilligheten representerte en kombinasjon av mye kompetanse og et mangfold av aktiviteter. Både humanitære, sosiale og kulturelle organisasjoner deltok med en vesentlig innsats som bidro til å avhjelpe myndighetene og bedre flyktnings situasjonen.

Rapporten er utarbeidet i samarbeid med Burson-Marsteller.

Vi takker alle de som har delt sine erfaringer med oss.

Oslo, 15. desember 2016

Frivillighet Norge

Innhold

1.	Omfanget av frivillighetens innsats	4
1.1.	Bred mobilisering av frivillige organisasjoner.....	4
1.2.	Frivilligheten bidro med et mangfold av aktiviteter.....	5
2.	Betydningen av organisasjonenes innsats	8
2.1.	Hver tredje organisasjon har hatt aktiviteter på eller i tilknytning til mottak	8
2.2.	Frivillige organisasjoner sørget for aktivisering på mottakene	10
2.3.	Stort omfang av sosiale aktiviteter og av introduksjon til lokalsamfunnet.....	11
3.	Frivillighetens organisering	13
3.1.	Mange var uforberedt på situasjonene som oppstod.....	13
3.2.	Halvparten av de frivillige engasjerer seg fortsatt	14
3.3.	Samarbeid med andre organisasjoner.....	16
4.	Organisasjonenes erfaringer	17
4.1.	Høy innsats til tross for lav kapasitet.....	17
4.2.	Variierende grad av samhandling med offentlige aktører	18
4.3.	Langsiktig integrering kom i skyggen for kortsiktige tiltak	19
5.	Anbefalinger fra de som har besvart undersøkelsen	20
6.	Konklusjoner	21
7.	Vedlegg: Intervjuundersøkelsen.....	23
8.	Vedlegg: Program for og spørsmål for fokusgruppe	28

1. Omfanget av frivillighetens innsats

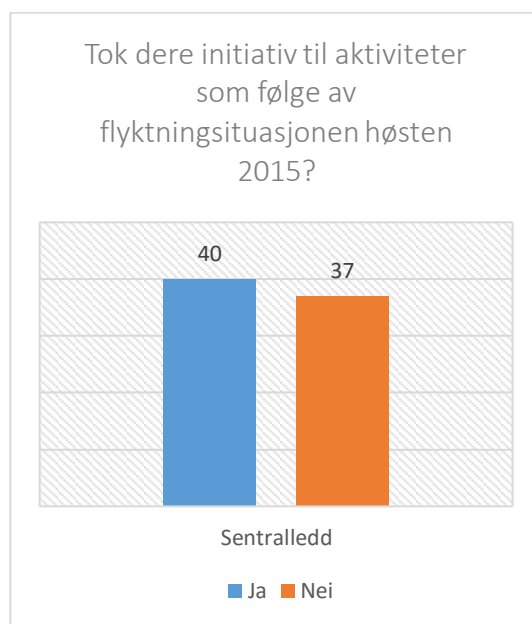
1.1. Bred mobilisering av frivillige organisasjoner

Mobiliseringen i forbindelse den akutte flyktningsituasjonen som oppstod i 2015 og 2016 var bred både blant enkeltpersoner og frivillige organisasjoner. Data fra Norsk medborgerpanel 2016 viser at en av tre nordmenn gav minst ett bidrag. Det var mange ulike bidrag, 91,7 pst ga i form av donasjoner og 22,3 pst ga også i form av frivillig innsats¹. I følge medborgerpanelet var det en overrepresentasjon av frivillige fra organisasjoner innen religion og livssyn og innen internasjonalt arbeid. Vår undersøkelse viser imidlertid at det også var mange organisasjoner fra kulturfeltet som bidro.

79 medlemsorganisasjoner i Frivillighet Norge har svart på spørreundersøkelsen vår. 40 av disse organisasjonene (50,6 pst) har oppgitt at de tok initiativ til aktiviteter høsten 2015 som direkte følge av flyktningsituasjonen. Tabellene i denne rapporten viser resultat av svarene vi fikk. I tillegg til spørreundersøkelsen har vi hentet inn informasjon gjennom fokusgrupper og intervju med representanter fra organisasjoner om deres erfaringer.

Et bredt spekter av frivillige organisasjoner bidro under flyktningsituasjonen. Organisasjonene bidro på ulike måter. Organisasjoner som Røde Kors og Norsk Folkehjelp var raskt på plass med sine tiltak. Eksisterende strukturer og engasjement på det humanitære feltet var et grunnlag for nye aktiviteter. For eksempel sendte Norske Kvinners sanitetsforening (NKS) frivillige til Hellas som delte ut mat, klær og utstyr og ga støtte særskilt til barn og kvinner. De bygget på at de hadde en etablert arbeidsform for å håndtere beredskapssituasjoner i Norge gjennom sin «omsorgsberedskapsmodell».

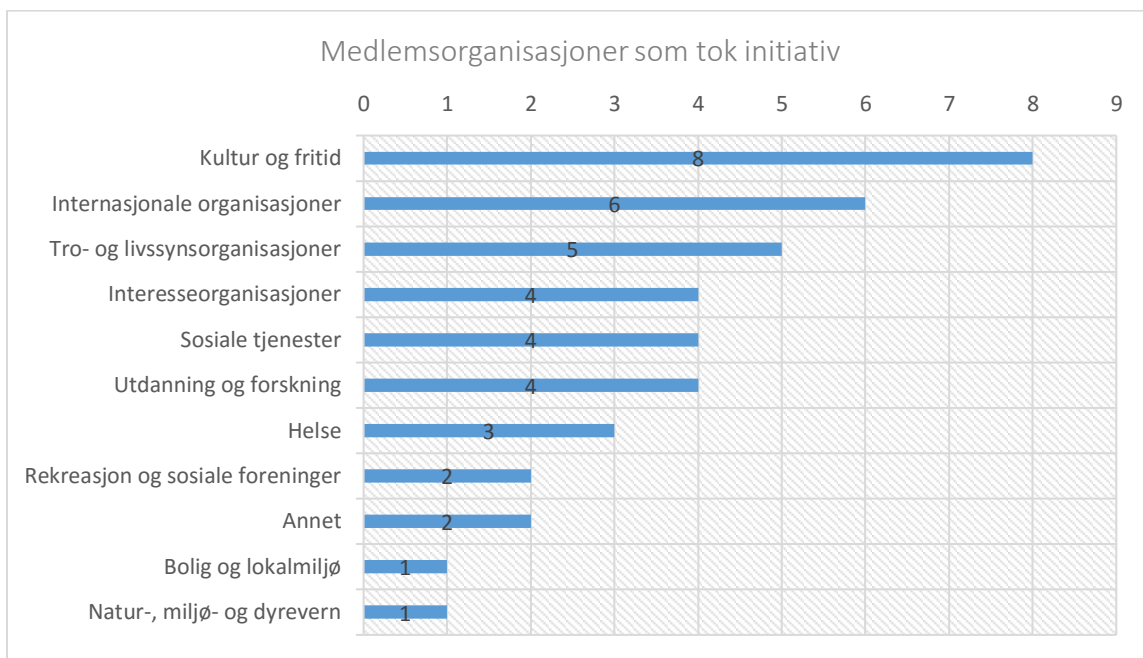
Det var også organisasjoner som vanligvis ikke driver humanitær innsats som ønsket å gi bistand til utsatte mennesker. Norges Musikkorpsforbund fikk på plass prosjekter i Oslo, Hordaland og Møre og Romsdal for å tilby musikkaktiviteter. Politiske organisasjoner som Velferdsalliansen arrangerte medlemssamling og videresendte medlemmers erfaringer som flyktninger til lokale myndigheter. Mest oppmerksomhet fikk kanskje de mer kampanjerettede aksjonene som oppsto, for eksempel gjennom Refugees Welcome to Norway (RWTN) som mobiliserte svært mange mennesker over hele landet via sosiale medier for å gi flyktningene en verdig velkomst. Frivillige i RWTN hjalp blant annet

¹ ISF Nordmenns bidrag i flyktningsituasjonen 2015/2016

flyktingene med klær og mat, som ved Politiets utlendingsenhet på Tøyen, og de tipset hverandre om hvordan man kunne bidra.

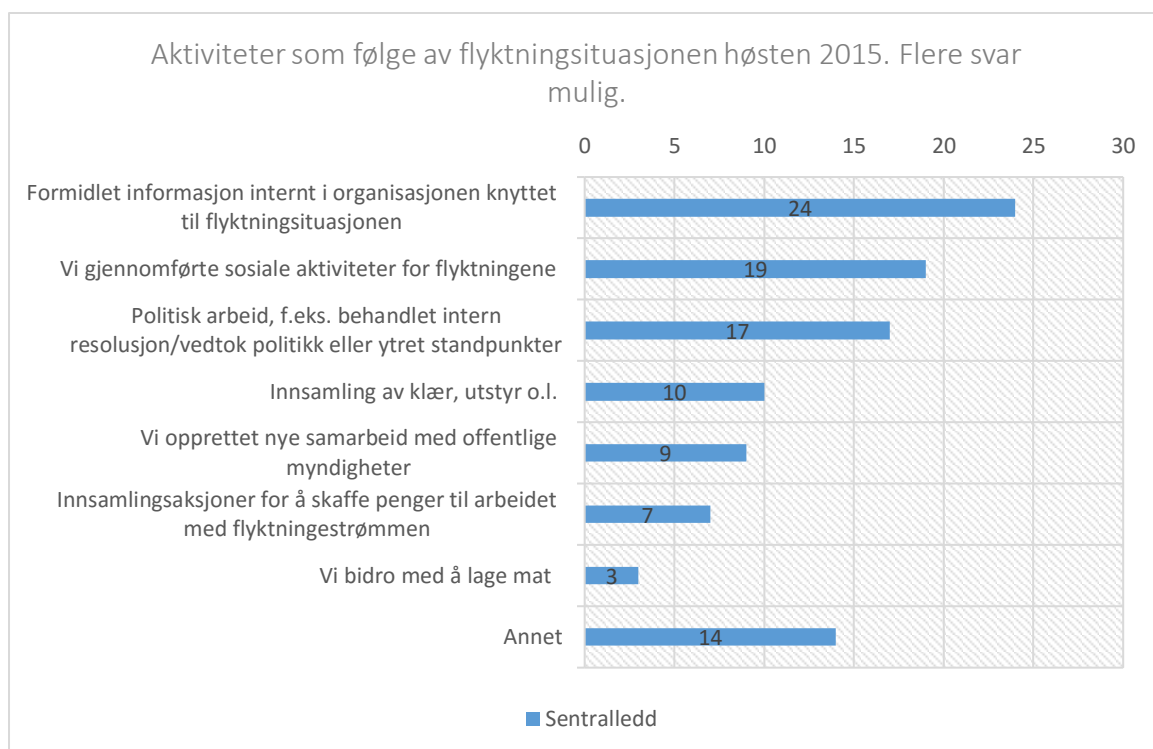
Frivillighet Norge deler medlemmene inn i 11 kategorier etter hovedvirksomheten deres. Figuren viser hvordan organisasjonene som oppgav at de tok et initiativ fordeler seg på disse kategoriene². Den største gruppen organisasjoner som engasjerte seg er fra kultur- og fritidsfeltet, inkludert idretten.

1.2. Frivilligheten bidro med et mangfold av aktiviteter

Organisasjonene ble i spørreundersøkelsen bedt om å oppgi hvilke aktiviteter de gjennomførte - både den direkte innsatsen overfor flyktingene, bidrag til samfunnsdebatten og arbeid opp mot myndighetene. Vi ser at organisasjonene hadde både direkte og indirekte arbeid knyttet til flyktingenes situasjon.

² Antall organisasjoner i hver kategori varierer fra 1 (bolig og lokalmiljø) til 26 (kategori interesseorganisasjon).

Noen av organisasjonene har lang erfaring med å arbeide med flyktninger i Norge og i andre land. Hjelpeorganisasjoner og organisasjoner med kriseberedskap hadde naturlig nok større forutsetninger for å bistå i akuttfasen knyttet til flyktingenes ankomst til Norge, registrering og akuttovernatting. Røde Kors har gjennom avtaler med staten en særstilling i kriser og var den eneste hjelpeorganisasjonen som fikk tillatelse til å være inne på venterommene på Tøyen og Råde og tilby hjelp der.

For organisasjoner som ikke tidligere hadde erfaring med aktivisering av flyktninger eller aktiviteter på mottak, kan aktivitetene forstås mer som å fremme langsiktig integrering i samfunnet. Eksempler på slike aktiviteter er språkhjelp, veiledning og tilrettelegging av møteplasser. Flere av organisasjonene har også forsøkt å påvirke myndighetene politisk, uten at de selv har hatt aktiviteter som er direkte knyttet til flyktingene.

Intervjuene viser at aktivitetene kan sorteres i akutt innsats og i mer langsiktig inkludering. Det eksisterer ikke et skarpt skille mellom organisasjonene, med tanke på hvilke aktiviteter de engasjerte seg i. Som tabellen viser var det et stort spenn i aktiviteter i organisasjonene som følge av flyktnings situasjonen. Dette viser organisasjonenes betydning både som arena for å mobilisere medlemmer og frivillige, og som aktører med ressurser til å sette i gang tiltak. Intern informasjon, aktiviteter for flyktninger og politisk arbeid er det som går oftest igjen. Flere har opprettet nye samarbeid med det offentlige, samlet inn nødvendig utstyr, klær og penger og sørget for mat. Organisasjonene ble bedt om å beskrive aktiviteter med egne ord, dersom de ikke passet i de foreslåtte kategoriene. Det de beskrev var følgende:

- Myndighetskontakt for å bedre flyktingenes situasjon
- Oppretting av akutte overnattingstilbud
- Utleie av lokaler
- Finansierte prosjekter og donerte midler
- Drev informasjonsarbeid

- Kurs om inkludering
- Bidrag internasjonalt i allianser eller alene, eller i direkte aksjoner som for eksempel på den greske øya Lesbos

2. Betydningen av organisasjonenes innsats

2.1. Hver tredje organisasjon har hatt aktiviteter på eller i tilknytning til mottak

Halvparten av de som tok initiativ til aktiviteter som følge av flyktnings situasjonen oppga i vår spørreundersøkelse at de etablerte aktiviteter på eller i tilknytning til asylmottak. Totalt har 1/3 av organisasjonene i undersøkelsen hatt aktiviteter på mottak.

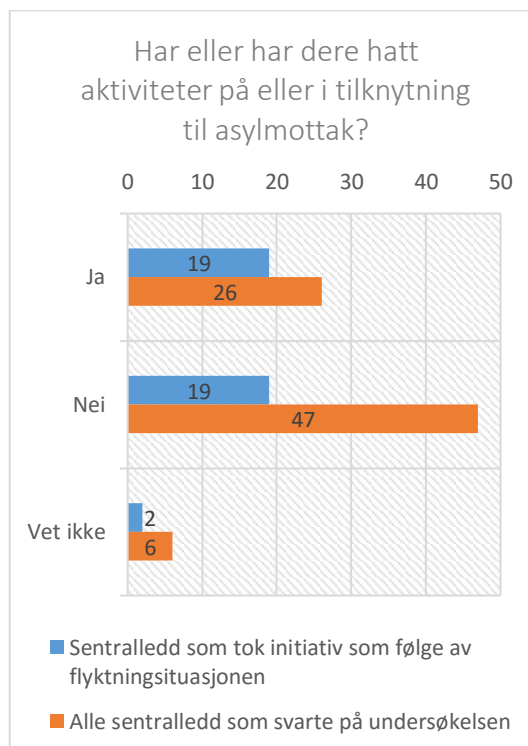
Av organisasjonene som oppgav at de hadde aktiviteter på mottak, svarte 53,8 prosent at de gjennomførte nye initiativ og at de ikke hadde aktiviteter fra før. 23 prosent hadde allerede aktiviteter og introduserte nye, mens 11,5 prosent videreførte eksisterende arbeid. Med andre ord utløste situasjonen som oppsto nye tiltak og aktiviteter hos et stort flertall av organisasjonene.

Ulike måter å bidra på

De frivillige organisasjonene kan bidra på flere måter på asylmottak. Eksempler på bidrag er språkopplering, kulturaktiviteter og å invitere beboere inn i sosiale nettverk.

Enkelte av de frivillige organisasjonene er profesjonelle humanitære organisasjoner og har som kjernevirksomhet nettopp å bidra i krisesituasjoner. Røde Kors var til stede for et stort antall mennesker som trengte bistand ved akuttinnkvarteringsstedene, og gav viktig hjelp til mange mennesker, enten det var i form av psykososial støtte, medmenneskelig nærvær, materiell hjelp, overnatting, stell av sår og skader, annen medisinsk assistanse, eller informasjon.

Norsk Folkehjelp som også er driftsoperatør for flere asylmottak opplevde voldsom pågang fra mennesker som ville gjøre en frivillig innsats. Mange nye mottak ble etablert i rekordfart. Frivillige bidro for å få dette til. På Landås i Bergen stod folk opptil 11 timer pr dag og skrudde sammen senger. Mottakene drev og driver hverdagsaktiviteter som myndighetene ikke driver.

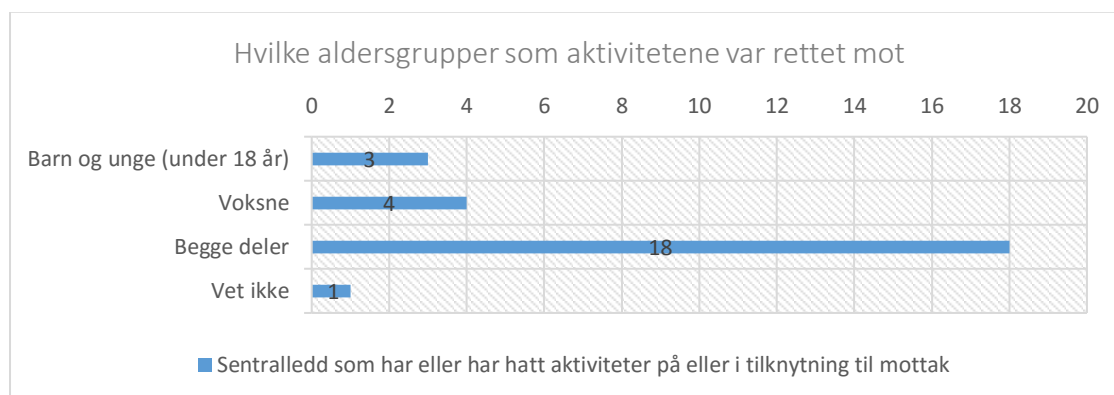
Et annet eksempel er Redd Barna som i utgangspunktet driver et godt organisert arbeid for barn i asylmottak, og har gjort det i 15 år. Før høsten 2015 hadde Redd Barna aktiviteter på 18 asylmottak og startet i tillegg opp aktivitet på 10 nye mottak. På samme måte som for eksempel Røde kors og Norsk Folkehjelp opplevde Redd Barna stort trykk fra mange mennesker som ønsket å hjelpe.

Det var også organisasjoner som fra før av ikke hadde mye erfaring med aktiviteter spesielt rettet mot flyktninger som ga verdifulle bidrag som for eksempel Norges musikkorps forbund. NMF uttaler følgende: "NMF driver holdningsskapende arbeid. Bor man i mottak skal man også kunne spille i korps. Vi samarbeider med sør-afrikanske Field Band Foundation om prosjektet PULSE (finansiert av Fredskorpset). PULSE er et utviklingsprosjekt som fungerer bra i integreringsarbeidet. I Bergen (Landås) og Oslo (Teisen) har deltakerne jobbet i mottak.

En utrolig mobilisering av frivillige skapte på kort tid organisasjonen Refugees Welcome to Norway. RWTN forteller at "Vi klarte å omstille den akutte hjelpen til å gjøre ting på mottakene. Nettverket tok i mot folk da de kom. Deretter snakket vi internt om hvem som skulle videre hvor og koblet på de lokale gruppene. Det betyr at vi har laget en frivillig organisasjon som følger asylsøkerne fra de kommer til mottaket til de flytter videre."

De fleste organisasjonene i undersøkelsen hadde aktiviteter som var innrettet mot både voksne og barn. For tre av organisasjonene i undersøkelsen var aktivitetene avgrenset til barn og unge under 18 år.

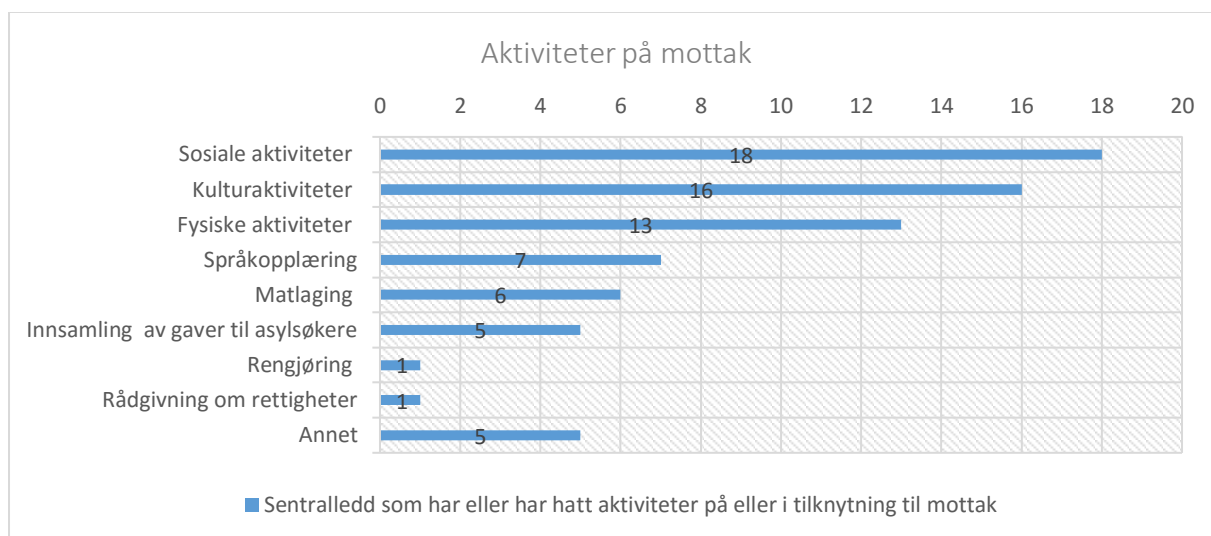
I all hovedsak har tilbudene som ble etablerte i forbindelse med flyktningssituasjonen blitt opprettholdt.

2.2. Frivillige organisasjoner sørget for aktivisering på mottakene

Bidragene fra frivillige organisasjoner på mottak gjorde at flyktningene fikk et aktivitetstilbud.

Det er stor variasjon i hvilke aktiviteter organisasjonene stod for. På spørsmål om hvilke aktiviteter organisasjonene gjennomførte var sosiale aktiviteter, kulturaktiviteter og fysiske aktiviteter de tre alternativene med flest svar. Svarene i kategorien «Annet» omhandler informasjon og annen opplæring.

Svarene viser at innsatsen førte til aktiviteter som ellers neppe ville ha skjedd. Organisasjonene trekker videre særlig fram at aktivitetene førte til sosiale nettverk for asylsøkere og økt trykghetsfølelse.

I tillegg til svaralternativene i dette spørsmålet viser kategorien annet flere eksempler på resultat som for eksempel:

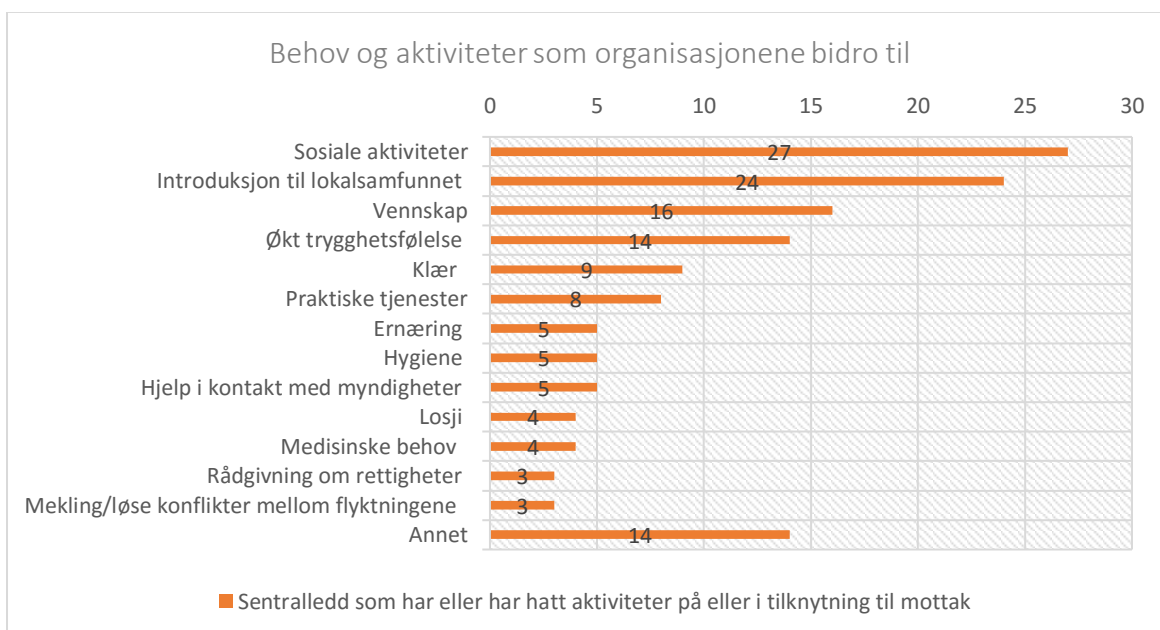
- likestilling
- kunnskap om bruk av materialer mot kulde
- bosetting
- helsespørsmål
- kulturforståelse

Tilstedeværelsen fra de frivillige organisasjonene er basert på andre forutsetninger enn for de kommersielle aktørene som i mange tilfellene driver asylmottak. Som Norsk folkehjelp uttrykker det i undersøkelsen så kan dette "også bidra til at flyktingene opplever seg ivaretatt på en annen måte, med vissheten om at de ikke mottar bistand fordi noen skal tjene penger på dem."

2.3. Stort omfang av sosiale aktiviteter og av introduksjon til lokalsamfunnet

Å dekke grunnleggende behov, som ernæring, losji, hygiene og medisin er primært det offentliges oppgave. Likevel var mange organisasjoner også involvert i å gi slik praktisk og grunnleggende bistand. Gjennom dette bidro organisasjonene til å møte behov og yte en mellommenneskelig innsats for flyktingene, som naturlig nok er preget av krigen de har opplevd, krisen de befinner seg i, og usikkerhet knyttet til både sin egen og familiens framtid.

De fleste organisasjonene som gjennomførte aktiviteter på mottak oppgir at det var sosiale aktiviteter og introduksjon til lokalsamfunnet de bidro mest til. Kategorien «Annet» dekker informasjonsarbeid, etablering av nye møteplasser og språkhjelp og språkkunnskap, og viser ytterligere organisasjonenes innsats for å introdusere flyktninger til lokalsamfunnet og å skape arenaer for kontakt mellom flyktninger og befolkningen i Norge.

3. Frivillighetens organisering

3.1. Mange var uforberedt på situasjonene som oppstod

Krisen i Syria og i flere andre land gjorde at strømmen av mennesker på flukt økte dramatisk høsten 2015. Det norske mottakssystemet var ikke gjort i stand til å kunne motta så mange flyktninger på kort tid. Heller ikke de frivillige organisasjonene kunne være forberedt på flyktningssituasjonen som oppstod. Flere av de frivillige organisasjonene har akuttberedskap, men er rigget for andre typer kriser nasjonalt og for kriser utenfor Norge. Organisasjonene trengte derfor tid til omstilling og organisering av tilbud. Mer enn halvparten av organisasjonene i undersøkelsen oppgir at de ikke var forberedt på situasjonen som oppstod.

På spørsmål til informantene om de mener myndighetene var forberedt, og hvordan myndighetene kunne forvente at organisasjonene skulle være forberedt, svarte flere at de var usikre på behovet myndighetene hadde for de frivillige organisasjonene.

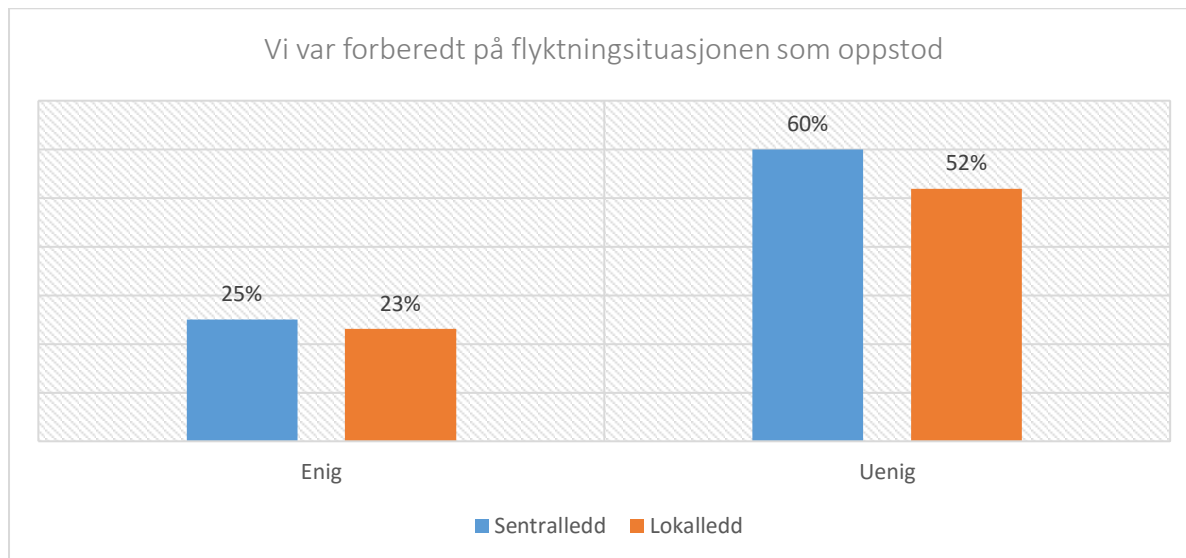
Flere organisasjoner, blant annet Frelsesarmeen, ga uttrykk for at det ikke burde komme som noen overraskelse på Norge at det ville komme mange flyktninger høsten 2015. De var derfor overrasket over at myndighetene bygget ned kapasiteten for å ta imot flyktninger våren 2015. Dette ga betydelige problemer, ikke bare for akuttberedskapen, men også for å få tilstrekkelig tilbud som norskopplæring og idrettsaktiviteter på plass. Redd Barna sier at det var overraskende var hvor lite kunnskap og bevissthet myndighetene hadde til håndtere den kritiske situasjonen.

Andre av organisasjonene ga uttrykk for at det store antallet som kom ga utfordringer, blant annet når det gjaldt å koordinere raskt økende aktivitet og et stort antall frivillige. Røde Kors kurser alle nye frivillige i de grunnleggende Røde Kors-prinsippene, som humanitet, upartiskhet og nøytralitet. Det var en utfordring å lære opp et stort antall nye frivillige på kort tid, for å sikre at de visste hva Røde Kors stod for og var rustet til å møte mennesker i en sårbar situasjon. Redd Barna opplevde et stort gap mellom folks ønske om å hjelpe og nødvendige kvalifikasjoner for å gi god hjelp til utsatte og traumatiserte barn i krevende situasjoner.

Pågangen fra folk som ville gjøre en frivillig innsats var stor. Det ble en utfordring å håndtere alle som henvendte seg. I Oslo ble det opprettet en telefonlinje i noen uker for å forsøke å sluse strømmen av frivillige til ulike tiltak og aktiviteter. Linjen i Oslo ble opprettet og driftet av Røde Kors, etter mange henvendelser fra fortvilte enkeltpersoner. For en gruppe som RWTN var det helt nødvendig å kunne jobbe sammen med de mer etablerte organisasjonene. De henviste også ofte frivillige til disse organisasjonene. Oppslutningen om RWTN og andre ad-hoc grupper var også et uttrykk for et ønske om å få bidra raskt, uten å måtte bruke tid på å gå gjennom det mer etablerte systemene i hjelpeorganisasjonene.

En annen utfordring var at mange av mottakene lå avsides til, mens de fleste som meldte sin interesse for å gjøre frivillig arbeid, bodde i byer. Det var derfor vanskelig å sette alle de nye som meldte seg, i aktivitet med en gang. Dette gjorde at flere potensielle frivillige følte seg avvist, særlig i Oslo-regionen. Det kreves med andre ord ressurser, planlegging og god koordinering for å legge til rette for frivillig innsats på asylmottak.

Utfordringen gjelder både sentralledd og lokalledd³. Også organisasjonene som er utrustet for å yte akutt hjelp, opplevde at omfanget var stort og at det kom for mange flyktninger på en gang til at de kunne møte behovene for hjelp og aktiviteter.

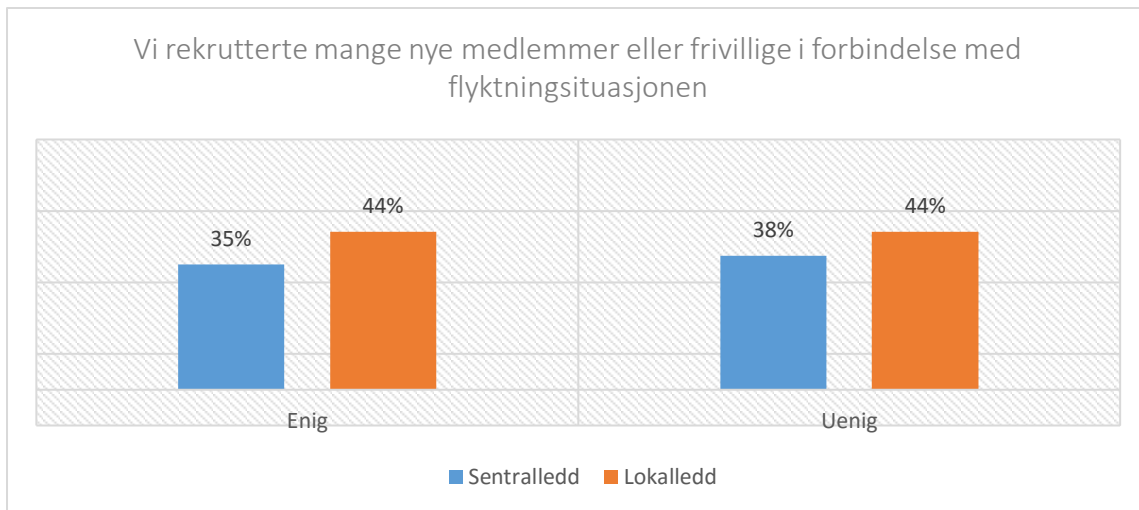

Avisen VG etablerte høsten 2015 en egen nettside hvor organisasjoner kunne melde behov for frivillige, og folk kunne melde interesse for å bidra. Dette illustrerer behovet for en koordinerende instans på tvers av organisasjoner, ulike offentlige aktører, myndigheter, asylmottak og folk som ønsker å engasjere seg.

3.2. Halvparten av de frivillige engasjerer seg fortsatt

De nye aktivitetene som vokste frem høsten 2015 har for flere av organisasjonene blitt videreført. Det totale volumet av frivillig innsats har dermed økt for disse organisasjonene som følge av flyktningsituasjonen.

³ Undersøkelsen har vært rettet mot sentralleddene i tillegg til et utvalg lokallag i to av organisasjonene som hadde aktiviteter (Røde kors og Norske kvinners sanitetsforening).

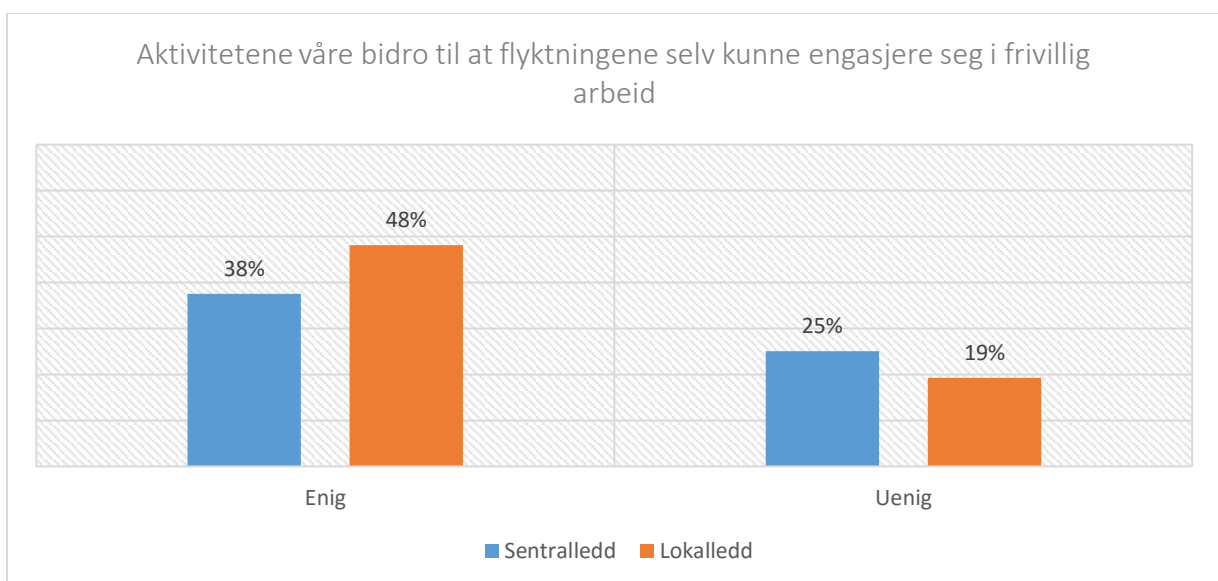

Mange av de nye frivillige har fortsatt å engasjere seg også etter at flyktningsstrømmen ble mindre. Om lag halvparten av sentralleddene (48 pst) og over halvparten av lokalleddene (64 pst) oppgir at mange av de frivillige fortsatt er engasjert og ønsker å bidra. Følgende sitat illustrerer dette *”Det utrolige engasjementet fortsetter sjøl om akutt mottakene er stengt og det siste mottaket stenger om en måned eller to. Vi jobber mye med aktiviteter og norsk med alle innvandrere og flyktninger som er bosatt i byen, og da i særlig grad samarbeider vi med Frivilligsentralen.”*

Flyktninger som frivillige

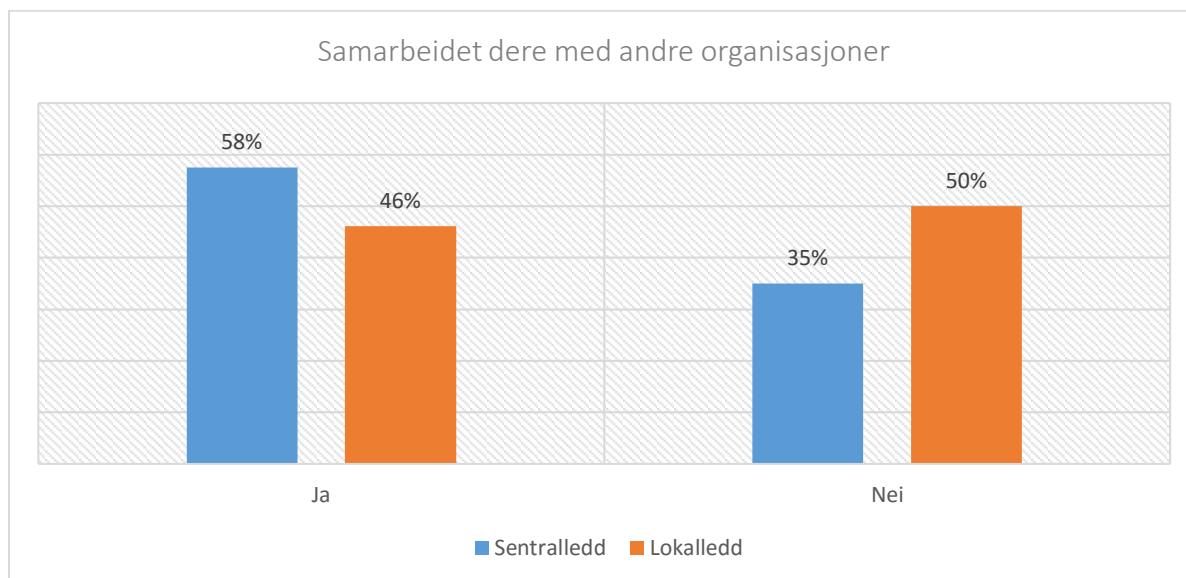
Nesten halvparten av lokallagene i undersøkelsen oppgir at deres aktiviteter bidro til at flyktningene selv kunne bli frivillige. En viktig egenskap ved frivillighetens muligheter til å fremme integrering, er at flyktningene selv kan bli aktive i organisasjonene og dermed får muligheten til å gi sitt personlige bidrag. For en flyktning er terskelen for å bli frivillig langt lavere enn terskelen for å komme inn i arbeidslivet. Deltakelse i frivillige aktiviteter bidrar til språktrening, bygging av nettverk og gir mulighet til å drive med meningsfulle aktiviteter, bygge tilhørighet og påvirke eget lokalmiljø.

Organisasjoner som jobber på mottak opplever at de som bor der gjerne vil engasjere seg, og gjerne i andre ting enn det flyktningsrelaterte, som for eksempel ”være fotballtrener.

3.3. Samarbeid med andre organisasjoner

Mange av de store organisasjonene samarbeidet mye med andre for å koordinere tiltak og frivillig innsats. For de sentrale leddene gjaldt dette så mange som 6 av 10.

Organisasjonene har også kommentert at samarbeidet og samordningen mellom organisasjonene kunne vært bedre, og at selv om det var flere aktiviteter for den samme målgruppen fantes det ikke nødvendigvis en dialog mellom arrangørene. Det er med andre ord et potensiale i å kunne jobbe bedre og mer koordinert på de frivillige organisasjonenes side.

På åpne spørsmål ga informantene likevel uttrykk for at det var et utstrakt samarbeid mellom organisasjonene, og de gir også uttrykk for at det fortsatt er et betydelig engasjement.

4. Organisasjonenes erfaringer

4.1. Høy innsats til tross for lav kapasitet

Kunne frivilligheten ha gjort mer? Organisasjonene opplevde stor velvilje og engasjement fra medlemmer og enkeltpersoner, men organisasjonene som ønsket å bidra oppga at de hadde for lav kapasitet til å håndtere situasjonen og pågangen fra frivillige. Den hyppigste begrunnelsen for ikke å ta et initiativ knyttet til flyktnings situasjonen, var likevel ikke kapasitet, men at bidragene ville falle utenfor hva som var naturlig for organisasjonen å gjøre.

Den nest hyppigste grunnen til ikke å ta initiativ til å gjøre noe under flyktnings situasjonen var mangel på kapasitet. Også på åpne spørsmål om tid og logistikk kan være en utfordring i arbeid med frivilligheten, var det mange som ga uttrykk for at det var mange nye frivillige som skulle ha kurs og opplæring for å gjøre en innsats. Det la et press på kapasiteten til å starte nye prosjekter. Dette illustrerer at det er lettere å skalere opp når du har en portefølje av tiltak og kompetanse på plass i forkant. En sterk frivillig sektor vil lettere kunne mobilisere raskt i krisetider.

Bidrag fra frivillig sektor vil bli betraktelig bedre med økt langsiktighet i tildeling av ressurser. Økt tilbud krever personell, økonomi til fagkompetanse, planlegging, opplæring og ledelse.

Usikre prognoser

Prognosene var usikre, og det var krevende for organisasjonene å vite hvordan situasjonen ville utvikle seg ettersom antall ankomster økte utover høsten 2015. Det gjorde at det ble vanskelig å koordinere mellom lokalt og sentralt nivå. Organisasjonene oppfordret medlemmer og enkeltpersoner til å melde seg som frivillige, men uten at de nødvendigvis hadde tilstrekkelig kapasitet til å koordinere og legge til rette for økt aktivitet.

Situasjonen utfordret strukturer

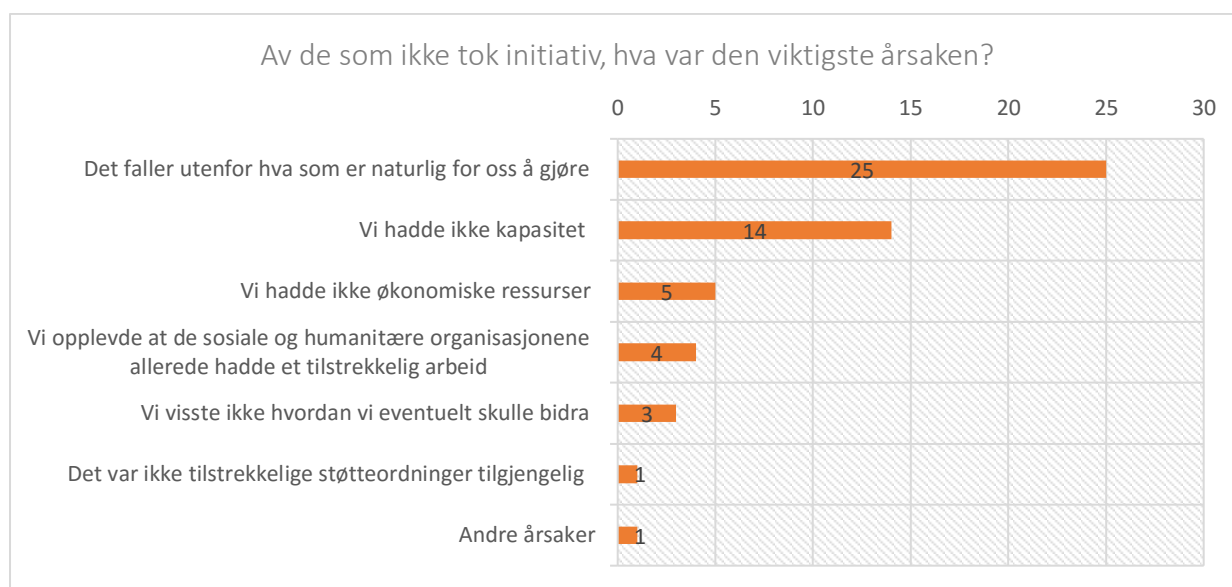
Flere av organisasjonene som har kompetanse på krisebistand opplevde situasjonen høsten 2015 som krevende. Røde Kors, som er landets største beredskapsorganisasjon, erkjente at man sto overfor en annen type krise eller akutt situasjon enn organisasjonen vanligvis er beredt på å håndtere. I Røde Kors-sammenheng forstås gjerne en krise som noe som inntreffer plutselig og uventet, som et klart avvik fra en normalsituasjon: Et skred, en flom, en brann. Flyktnings situasjonen utviklet seg imidlertid gradvis, over lang tid. Dette førte til diskusjoner i organisasjonen om definisjoner på krise. Redd Barna beskriver at deres modeller og arbeidsformer er primært laget for kriser utenfor Norge og for kortere tidsrom. Redd Barna pekte på at dette ikke var unikt for organisasjonene, men at de opplevde at myndighetene heller ikke virket godt forberedt på å håndtere situasjonen. Et eksempel er at det tok veldig lang tid å få utstedt politiattester. Organisasjonens policy er at ingen skal jobbe alene med barn, og at de som jobber med barn må ha politiattest. Dette ble også stilt som krav for å motta midler til aktiviteter på asylmottak fra UDI. Det å få tak i politiattester tok lang tid, gitt situasjonen som var oppstått. Mange måtte vente lenge for å komme i gang, noe som resulterte i at organisasjonen mistet en del potensielle frivillige på grunn av offentlig byråkrati.

RWTN fikk kritikk fra UDI for at de jobbet for mye med enkeltsaker. Imidlertid var mye av informasjonen fra UDI på norsk, og med innhold som ikke traff flyktingenes behov. Informasjonsbehovet var derfor stort. I det siste har organisasjonen jobbet mye med

opplysningsarbeid, og fordi noen mottak ikke ønsker å låne bort telefon eller fax, har frivillige bidratt med det.

Utfordrende å skalere opp

Flere av organisasjonene som ble kontaktet av publikum, og av egne medlemmer, hadde ikke nødvendigvis et organisert arbeid i mottakene fra før. Også de som allerede var tilstede i mottakene hadde mindre kapasitet enn ønskelig fordi langt flere mennesker skulle tilbys aktivitetene de hittil hadde gitt. Dette gjaldt også flere av de store, internasjonale hjelpeorganisasjonene med erfaring fra integreringsarbeid i Norge. De brukte tid på å etablere akuttfunksjoner for flyktingene.

4.2. Varierende grad av samhandling med offentlige aktører

Tilbakemeldingene fra organisasjonene viser at graden av samhandling med det offentlige har variert, både når det gjelder samarbeidet med kommunene og samhandlingen med de statlige aktørene. Mange organisasjoner har oppgitt at de ønsket seg et bedre samarbeid, og en tydeligere arbeids- og rollefordeling mellom lokale og nasjonale offentlige aktører.

Av forbedringspunkter når det gjelder samarbeid med kommunene, er det fra organisasjonene pekt på at kommunene i større grad kunne gitt uttrykk for hvilke behov de hadde for assistanse, og hvordan organisasjonene kunne bidratt. Dersom det hadde vært koordinatører i de respektive kommunene kunne det bidratt til å avklare behov og planlegge aktiviteter på en bedre måte.

På åpne spørsmål ble de svart at byråkratiet ikke er rigget for å dra nytte av momentumet fra spontant engasjement. Flere forteller om episoder der man ikke fikk til et samarbeid med myndighetene. Et eksempel er at frivillige på bussterminalen i Oslo meldte fra om barn som ble hentet av en uidentifisert mann. De ba om en politimann i uniform for å motvirke at barn ender opp som ofre for menneskehandel. Utevakta i Oslo kommune var også underrettet om dette. Ingenting skjedde, og resultatet er ifølge denne informanten at det nå er ukjent hvor over 30 barn befinner seg.

Møtet med mottakene kunne også være utfordrende. For eksempel skriver en av de som har svart på undersøkelsen at "Vi leverte mye klær til mottaket. Transittmottaket svarte ikke på epost der vi sa ville komme på besøk. Vi har muslimske kvinner i klubben vår som kunne snakket med kvinnene i mottaket. Vi ville også spørre om de ville ha "muslimske " kvinneklær.

Røde Kors har gjennom Genève-konvensjonen en særskilt status som støtteaktør for den norske stat. Selv om Røde Kors har samarbeidsavtaler og beredskapsavtaler med mange kommuner, opplevde organisasjonen at det var rom for betydelige forbedringer og tydeligere avklaring av forventninger i samarbeidet med offentlige myndigheter, blant annet med Direktoratet for sivil beredskap.

4.3. Langsiktig integrering kom i skyggen for kortsiktige tiltak

Flere av organisasjonene har vært opptatt av at økonomi er helt avgjørende for å få kapasitet til å organisere, lære opp og koordinere frivillige. Med begrensede økonomiske ressurser til disposisjon ble det hentet midler fra andre budsjetter i organisasjonene. Flere fikk tilskudd fra kommunale ordninger, men i liten grad og ikke tilstrekkelig for de aktivitetene som ble gjennomført. Midlene ble først og fremst disponert ut fra en kortsiktig horisont, til konkrete prosjekter og aktiviteter, og ikke som del av et langsiktig integreringsarbeid. Kortsiktig prosjektfinansiering er ikke godt egnet for å bygge opp et frivillig tilbud som skal kunne vare over tid.

UDI og IMDi lyste ut midler til aktiviteter på asylmottak. Midlene var et kjærkomment bidrag, men flere peker på at saksbehandlingen og innretningen ikke var optimal. Midlene kom for sent og dette forsinket organisasjonenes innsats. Flere av respondentene har oppgitt at midlene i liten grad var tilpasset måten organisasjonene jobber på. Eksempelvis ble prosjektsøknader avslått fordi de var for langsiktige.

På åpne spørsmål ble det vist til at organisasjonene hadde ønsket større kapasitet i nasjonalt sekretariat kombinert med en enkel støtteordning for aktiviteter i mottak. Det ville gitt større muligheter for lokal aktivitet i regi av lokallagene.

Informantene gir ellers uttrykk for at de får mye aktivitet i lokalforeninger gjennom midler som gir sentral kapasitet for å utvikle og støtte deres innsats. Utfordringen er at midlene kommer sent på året, og må brukes opp innen utgangen av året. UDI gir også maks 15 % til administrasjon/lønn. Informantene peker på at UDI har prioritert store midler direkte til mottaksentreprenørene som kunne vært bedre utnyttet ved samarbeid med ideell sektor.

5. Anbefalinger fra de som har besvart undersøkelsen

Organisasjonene i undersøkelsen har vist et stort engasjement og en høy motivasjon for å bedre flyktningenes og asylsøkernes akutte og langsiktige behov. Organisasjonene bidro til å avhjelpe myndighetene både ved å gi humanitær hjelp og ved å gi sosial støtte og informasjon. Arbeidet har også, slik organisasjonene ser det, bidratt til å fremme respekt og forståelse for flyktningenes situasjon gjennom informasjon og meningsytring. Organisasjonene har samtidig møtt en rekke problemer, både av strukturell og praktisk art.

Hva må til for å stå bedre rustet dersom en lignende flyktningsituasjon skulle oppstå i fremtiden?

Et mer forutsigbart samarbeid med UDI: Det er avgjørende å ha avtaler før en krise som sier noe om hva UDI kan stille med, hva organisasjonene stiller med og hvordan de skal samarbeide i en presset situasjon. Avtaler for arbeid og aktiviteter på mottak må være avklart på forhånd og samarbeidet må være av langsiktig karakter. Dette må etableres før en eventuell ny flyktningsituasjon oppstår.

Bedre ansvarsfordeling mellom kommunene og frivilligheten: Det er nødvendig med høyere bevissthet om og tydeligere ansvars- og arbeidsfordeling mellom det kommunale og det ideelle. Det er dårlig ressursbruk dersom frivillige organisasjoners tilbud, kompetanse og erfaringer ikke blir tatt i bruk fordi kommunen heller velger å etablere egne tilbud, eksempelvis flyktningsguider som Røde kors tilbyr.

Koordinering av frivillige: Flere av organisasjonene har pekt på at det er potensiale i å skape tettere samarbeid for å utnytte felles ressurser bedre.

Opplæring og krav til nye frivillige: Mange organisasjoner har trukket frem at det må stilles krav til frivillige, også i en akutt situasjon. Frivillige organisasjoner er eksperter på frivillighet og kan bidra til en viktig kvalitetssikring av frivillige og rammene for aktiviteter for og med flyktninger. Det var flere episoder høsten 2015 hvor frivillige ble rekruttert uten nærmere kvalifisering, og det oppstod en del krevende situasjoner som følge av dette. Dette er viktig for sikkerheten for de som får hjelp eller deltar på aktiviteter og for andre frivillige.

Bedre ivaretagelse av de frivillige: Mange frivillige fikk høsten 2015 en veldig stor arbeidsbelastning. I tillegg ble mange eksponert for synsinntrykk og erfaringer som de verken var forberedt på eller trent i å takle. En viktig lærdom for mange av organisasjonene har vært behovet for å etablere psykososiale team.

Psykososial støtte for nyankomne flyktninger: Flere av organisasjonene poengterte at det psykososiale aspektet var svært dårlig ivaretatt ved ankomstpunktene. Myndighetene hadde ikke tatt høyde for dette aspektet. Den barnefaglige kompetansen har også vært svak. Mange av flyktningene har først og fremst behov for profesjonell, psykososial bistand.

Respekter frivillighetens egenart: Frivillige organisasjoner bidrar best når de får bidra ut fra egne forutsetninger og med de aktivitetene de allerede driver med. Det offentlige bør unngå å bestille tjenester fra frivilligheten. En bedre tilnærming er å legge til rette for de frivillige organisasjonene og å søke samarbeid med organisasjonene.

6. Konklusjoner

Frivillig innsats og bred deltakelse bidro til at det norske samfunnet klarte å håndtere flyktnings situasjonen fra høsten 2015 på en måte som dempet konflikter. Litt over ett år etter at situasjonen var på det mest hektiske, kan vi konkludere med at det frivillige Norge stilte opp da det gjaldt som mest, med et mangfold av aktiviteter som humanitært arbeid, sosiale aktiviteter og politisk arbeid.

Det er fristende å stille spørsmålet om hvordan hva som kunne skjedd dersom de frivillige organisasjonene ikke hadde engasjert seg med det brede spekteret av aktiviteter som er beskrevet i denne rapporten. Vi kan ikke gi et vitenskapelig svar på dette, men rapporten gir grunnlag for noen antakelser.

Kapasitetsmangelen i mottaksapparatet ville vært større

Det er åpenbart at den store aktiviteten frivilligheten organiserte ikke kunne vært utført av offentlig ansatte. Kommuner og statlige etater var allerede strukket til bristepunktet, og flere av behovene som frivillige dekket oppsto nettopp som følge av at det offentlige mottakssystemet ikke kunne håndtere situasjonen. Dersom frivillige ikke hadde stilt opp ville mange flyktinger ikke fått dekket sine grunnleggende behov, og enda flere ville manglet et meningsfullt aktivitetstilbud eller kontakt med det norske samfunnet utenfor mottaksapparatet.

Dårligere integrering

Frivillige kan bidra med noe kvalitativt annerledes enn lønnede fagfolk i integreringsarbeidet. Møtet mellom en frivillig og en flykting er et møte mellom medmennesker – ikke et møte mellom en ansatt og en klient. I tillegg gir mange organisasjoner flyktingene selv mulighet til å engasjere seg som frivillige, noe som både gir mestringsfølelse, nettverk og kunnskap om det norske samfunnet og dermed styrker integreringen.

Større motsetninger og konflikter mellom innbyggere og det offentlige

Det er en grunnleggende menneskelig egenskap at man stiller opp for andre som trenger hjelp. De etablerte frivillige organisasjonene klarte, i et godt samspill med nye initiativ som oppsto spontant, i stor grad å fange opp engasjementet og gi folk muligheter til å engasjere seg på en konstruktiv måte. Samtidig oppsto til tider konflikter mellom offentlig personell som skulle bistå flyktingene, og engasjerte frivillige som ville hjelpe. Informanter har oppgitt at det finnes eksempler på at kontakt med politi og myndigheter ikke bidro til å realisere tiltak, men forsinke dem. Det er grunn til å tro at organisasjonene, gjennom sin tilrettelegging og dialog med UDI, kommuner, politiet og andre aktører, bidro til å dempe og forebygge slike konflikter. Uten dette bidraget ville ansatte i kommuner, statlige etater og mottak trolig måttet bruke mer kapasitet på å forholde seg til engasjerte enkeltpersoner. Dette ville svekket det offentliges kapasitet til å bistå flyktingene, men kunne også på sikt redusert tilliten mellom innbyggere i Norge og myndighetene.

Hva lærte vi?

Basert på dette bør både myndighetene og frivilligheten fokusere på hva vi lærte av hendelsene høsten 2015 og hvordan vi kan stå bedre rustet til et godt samarbeid dersom en tilsvarende situasjon skulle oppstå. En viktig erfaring er at vi må lære oss å samarbeide bedre på tvers. Dette gjelder både

samarbeid frivillige organisasjoner seg i mellom, og samarbeid på tvers av sektorer – for eksempel mellom frivillige organisasjoner og offentlige aktører og asylmottakene.

Godt samarbeid må være basert på tillit og gjensidig nytte. Det tar tid å etablere gode relasjoner, og det er derfor avgjørende at aktørene holder kontakten, og utvikler relasjoner, også utenfor krisesituasjonen. En forutsetning for dette er at det offentlige viser tydelig at man ønsker et langsiktig samarbeid med frivilligheten gjennom å bruke tid på å bli kjent med frivilligheten og bygge relasjoner. En annen forutsetning er at det offentlige gir frivillige organisasjoner langsiktige rammebetingelser som gjør at de kan opprettholde og utvikle kompetanse om inkludering, integrering og samarbeid med det offentlige.

Samarbeidet må også følges opp av verktøy. Mange organisasjoner har utviklet egne metoder og konsepter som Røde Kors' flyktningguider, Redd Barnas prosjekt "en god nabo" eller sanitetskvinnenes omsorgsberedskapsgrupper. Kjennskap til disse eksisterende verktøyene både hos det offentlige og i frivillig sektor, er avgjørende og kan spare tid og ressurser når det trengs som mest.

Andre verktøy er tilgjengelige på tvers av organisasjoner. Frivillighet Norge tilbyr en workshop til organisasjoner som vil bli mer inkluderende. Denne er svært relevant for organisasjoner som ikke har egne aktiviteter for å bistå flyktninger, men som ønsker at deres generelle møteplasser og aktiviteter skal være tilgjengelige og attraktive for både nordmenn og flyktninger.

Erfaringene viser også at det er en stor utfordring å formidle engasjerte enkeltpersoner som ønsker å bidra til et sted hvor de kan få gjort noe nyttig og konkret. Frivillig.no er en nasjonal nettportal for å gjøre det lettere for folk å finne noe å engasjere seg med i sitt nærmiljø og for organisasjoner å rekruttere frivillige. Frivillig.no ble lansert i desember 2015 og egner seg godt til å koordinere rekruttering av nye frivillige på tvers av organisasjoner.

Det er en stor ressurs for samfunnet vårt at bredden av frivillige organisasjoner engasjerte seg. Med det store mangfoldet av organisasjoner som fins her i landet er det et ganske høyt antall når halvparten oppgir at de engasjerte seg, slik de gjorde i vår undersøkelse. På den andre siden er alle organisasjoner viktige møteplasser i lokalmiljøene, og på den måten kan alle bidra når flyktninger bosetter seg. Det er derfor viktig å øke bevisstheten i frivillig sektor om hvor viktig organisasjonene er som sosiale møteplasser.

Sivilsamfunnet reiste seg høsten 2015. Flere meldte seg til innsats, og aktiviteten i organisasjonene økte. Vi ser også at mye av aktiviteten er videreført, noe som indikerer at sivilsamfunnet vil ha enda bedre forutsetninger dersom en lignende situasjon skulle oppstå i fremtiden. Men dette forutsetter at det offentlige tar ansvar for å styrke frivillighetens rammebetingelser og at frivilligheten selv tar ansvar for å videreføre og utvikle de gode aktivitetene og møteplassene som oppsto som følge av den akutte situasjonen.

7. Vedlegg: Intervjuundersøkelsen

Undersøkelsen ble sendt generalsekretærene til Frivillighet Norge, for å kartlegge den akutte håndteringen og de påfølgende frivillige initiativene i tilknytning til asylmottakene.

Tekst i utsendelse av undersøkelsen var:

Høsten 2015 opplevde Norge en flyktningstrøm. Frivillighet Norge ønsker å dokumentere hvordan frivilligheten bidro, både i den akutte fasen (august-desember) og i den påfølgende perioden i 2016. Spørsmålene handler både om hva dere eventuelt tilrettela fra sentralledet, og hvilke aktiviteter som ble gjennomført lokalt i den grad dere har kjennskap til det. Dersom dere ikke hadde aktiviteter knyttet til flyktnings situasjonen, ber vi likevel om at du gjennomfører undersøkelsen.

Undersøkelsen er rettet til sentralledet eller hovedkontor ved generalsekretær/daglig leder. Dersom du representerer en paraplyorganisasjon ønsker vi at du svarer på vegne av egen organisasjon, og ikke medlemsorganisasjonene, for å unngå dobbelrapportering.

Med vennlig hilsen,
Frivillighet Norge

Aktiviteter i den akutte fasen (august-desember)

Tok dere initiativ til aktiviteter som følge av flyktnings situasjonen høsten 2015?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvilke aktiviteter?

- Formidlet informasjon internt i organisasjonen knyttet til flyktnings situasjonen
- Politisk arbeid, f.eks. behandlet intern resolusjon/vedtok politikk eller ytret standpunkter om hva vi synes eller hva som burde gjøres
- Vi opprettet nye samarbeid med offentlige myndigheter
- Innsamlingsaksjoner for å skaffe penger til arbeidet med flyktningsstrømmen
- Innsamling av klær, utstyr o.l.
- Vi gjennomførte sosiale aktiviteter for flyktingene
- Vi bidro med å lage mat
- Annet: Spesifiser _____
- Vi engasjerte oss ikke

Hva var den viktigste årsaken?

- Vi visste ikke hvordan vi eventuelt skulle bidra

- Vi hadde ikke økonomiske ressurser
- Vi hadde ikke kapasitet
- Vi opplevde at de sosiale og humanitære organisasjonene allerede hadde et tilstrekkelig arbeid
- Det var ikke tilstrekkelige støtteordninger tilgjengelig
- Det faller utenfor hva som er naturlig for oss å gjøre
- Annet: Spesifiser _____

Hvilke behov mener du at dere bidro til å løse?

- Ernæring
- Klær
- Hygiene
- Losji
- Medisinske behov
- Sosiale aktiviteter
- Praktiske tjenester
- Vennskap
- Rådgivning om rettigheter
- Hjelp i enkeltpersoners kontakt med offentlige myndigheter
- Mekling/løse konflikter mellom flyktingene
- Introduksjon til lokalsamfunnet
- Økt trygghetsfølelse
- Annet: Spesifiser _____

Aktiviteter på asylmottak (både under og i etterkant av flyktnings situasjonen høsten 2015).

Har eller har dere hatt aktiviteter på eller i tilknytning til asylmottak?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Var flyktnings situasjonen som oppstod høsten 2015 avgjørende for aktivitetene på eller i tilknytning til asylmottak?

- Ja, vi gjennomførte nye initiativ og hadde ingen aktiviteter fra før
- Nei, vi hadde allerede aktiviteter og introduserte nye
- Nei, vi hadde allerede aktiviteter og videreførte de
- Vet ikke

Hvilke aktiviteter?

- Matlaging
- Sosiale aktiviteter
- Kulturaktiviteter

- Fysiske aktiviteter
- Språkopplæring
- Rengjøring
- Rådgivning om rettigheter
- Innsamling av gaver til asylsøkere (som klær, leker, sko, sengetøy, møbler)
- Annet: Spesifiser _____

Hvilke aldersgrupper var aktivitetene rettet mot?

- Barn og unge (under 18 år)
- Voksne
- Begge deler
- Vet ikke

Hva mener dere at deres arbeid på eller i tilknytning til asylmottak bidro med?

- Sosiale nettverk for asylsøkere
- At flere asylsøkere lærte norsk
- Økt engasjement og forståelse for flyktingenes situasjon i lokalsamfunnet
- Konfliktdeping
- Aktivisering som ellers neppe ville ha skjedd
- Økt trygghetsfølelse for asylsøkerne
- Annet: Spesifiser _____

Har dere opprettholdt tilbudet som ble opprettet i etterkant av flyktningsituasjonen?

- Ja
- Nei, men det ble opprettholdt en stund
- Nei
- Vet ikke

Organisering i forbindelse med flyktningsituasjonen

Hvor enig er du i følgende påstander?

Vi var forberedt på flyktningsituasjonen som oppstod

- Uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Enig
- Vet ikke / ikke relevant

Vi rekrutterte mange nye medlemmer eller frivillige i forbindelse med flyktningsituasjonen

- Uenig

- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Enig
- Vet ikke / ikke relevant

De nye frivillige har fortsatt å engasjere seg etter at flyktningstrømmen ble dempet

- Uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Enig
- Vet ikke / ikke relevant

Aktivitetene våre bidro til at flyktningene selv kunne engasjere seg i frivillig arbeid.

- Uenig
- Delvis uenig
- Verken uenig eller enig
- Delvis enig
- Enig
- Vet ikke / ikke relevant

Samarbeidet dere med andre organisasjoner, f.eks. for å løse problemer eller løse frivillige videre til organisasjonene med behov for flere frivillige og kapasitet til å ta imot disse?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Forbedringspunkter

Kan du trekke frem noe som var til hinder for at din organisasjon kunne ha gjort mer, av interne eller eksterne forhold?

Hva må til for at din organisasjon skal kunne bidra i en eventuell ny flyktningstrøm?

UDI og IMDi lyste ut midler til aktiviteter på asylmottak. Dersom dere benyttet dere av muligheten for å søke slik støtte i 2015, hvilke erfaringer hadde dere med disse støtteordningene?

Frivillighet Norge utarbeider en rapport om organisasjonenes bidrag. Har dere historier, eksempler, bilder eller artikler tilgjengelig som du mener formidler situasjonen dere opplevde, og som du er villig til å dele med oss?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Har dere dokumentert eller oppsummert hva dere gjorde høsten 2015 relatert til flyktnings situasjonen, eksempelvis omtale i årsrapport, styresak eller publikasjon?

- Ja
- Nei
- Vet ikke

Hvilken epostadresse eller telefonnummer kan vi nå deg på?

Har dere andre kommentarer eller innspill til oss?

8. Vedlegg: Program for og spørsmål for fokusgruppe

Tidsramme: Klokken 14-16, 16. september 2016

14.00 Velkommen v/generalsekretær i Frivillighet Norge Stian Slotterøy Johnsen

14.05 Presentasjon av teaterstykket FESTNING EUROPA ved skodespelar Kaia Varjord.

14.25 Kort pause

14.30 INNDELING I TRE GRUPPER

14.35 Presentasjon av deltakere og fasilitatorer

14.40 Tema 1: Aktiviteter

Spørsmål fasilitator kan stille:

Tok dere initiativ til aktiviteter i forbindelse med den akutte flyktningsituasjonen høsten 2015?

Hvilke aktiviteter?

Hvilke behov mener du at dere bidro til å løse?

Har dere eller har dere hatt aktiviteter på eller i tilknytning til asylmottak?

Før høsten 2015?

Høsten 2015?

Etterpå?

Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvilke aktiviteter på asylmottak?

Hvilke aldersgrupper var/er aktivitetene rettet mot?

Hva mener dere arbeidet på asylmottak bidrar/bidro med?

Kunne flyktninger og asylsøkere engasjerer seg i et frivillig arbeid?

Kunne flyktninger og asylsøkere engasjere seg i et frivillig arbeid? (Fikk de være med på et frivillig arbeid – ikke nødvendigvis å organisere det, men gjøre ting sammen – ble det tilrettelagt for at de kunne være en ressurs, utover å bare være deltakere?)

Hvis lite å melde; hva kunne de ha gjort eventuelt? hva kunne de ha ønsket å ha gjort, hvis de hadde hatt mulighet hva ville de ha gjort?

15.05 Tema 2: Organisering

Hvor forberedt vil du si at organisasjonen din var på flyktningsituasjonen?

I hvilken grad rekrutterte dere nye medlemmer som følge av flyktningsituasjonen?

I hvilken grad er de nyrekrutterte fortsatt engasjerte?

Rekrutterte dere andre frivillige, enn fra den målgruppa som dere vanligvis har?

Var det folk som var tilknyttet til organisasjonen som satte i gang - eller var det snarere enkeltpersoner som tok initiativ utenfor organisasjonen direkte initiativ? altså - grasrotinitiativ eller sentralt styrt?

I hvilken grad samarbeider dere med andre organisasjoner?

Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvordan fungerer samarbeidet i dag?

15.30 Tema 3: Forbedring

Hva kunne organisasjonen din gjort bedre?

Internt?

Eksternt?

Eventuelle hindre?

Hva må til for at organisasjonen din skal kunne bidra i en eventuell ny flyktningestrøm?

UDI og IMDi lyste ut midler.

Søkte dere og fikk støtte

Hvordan fungerte dette?

15.55 Avrunding

16.00 Slutt